

Prof. Dr. Aykut Çoban ile iktidarın doğa tahribatını ve direnişleri konuştuk:

Talanı durduracak tek şey halkın 'Hayır' mücadelesi

Berkant Gültekin'in Aykut Çoban ile Yaptığı Söyleşi, *BirGün Gazetesi*, 05.08.2019, s.13

"İktisaden yolu kalmayan iktidar, doğa varlıklarını daha fazla sömürüye açarak ve onları ticarileştirerek devam etmeyi zorlayacak. Bunu engelleyecek olan tek şey de, onun karşısına dikilebilecek, 'Hayır' diyebilecek mücadelelerin ortaya çıkmasıdır"

AKP'nin iktidara gelişiyle Türkiye'de inanılmaz boyutlara ulaşan doğa talanı bugün de hız kesmeden sürüyor. Doğamızın piyasa için bir yatırım sahası olarak görülmesi yeni bir durum değil elbette. Küresel olarak neoliberal sisteme geçişle birlikte gerçeklik kazanan bu olgunun Türkiye'deki evveliyatı AKP'den önceye dayansa da, siyasal İslamcı zihniyetin 'ekonomik büyüme' perspektifinde doğal alanların tahribatı merkezi bir rol oynadı. Doğaya dönük fütursuz saldırganlık bir yandan rejimin karakterine uygun sermaye transferine olanak sağlarken, diğer yandan da piyasaya rant odaklı bir hareketlilik kazandırdı. Ancak piyasa için "iyi" olan bu hareketlilik, sürdürülemez olması bir yana, insanlar ve tüm canlılar için de hayli olumsuz bir tablo meydana getirdi. Türkiye bu süreçte Belçika büyüklüğünde tarım sahasını kaybederken, doğaya dönük saldırıların yaşandığı köylerde ve kentlerde çevresel yıkım üst seviyelere çıktı. Kuzey Ormanları gibi, ülkemizin biyoçeşitlilik açısından dünya listelerine giren birçok değerli alanı dramatik derecede büyük zararlar gördü.

Doğa talanı şimdilerde, Kazdağları'nda altın arama tehdidi ve Salda Gölü'ne yönelik 'millet bahçesi' projesi nedeniyle yeniden gündemin ilk sıralarında. Neyse ki bu bahiste konuşulanlar sadece iktidarın ve sermayenin saldırılarından ibaret değil. Saldırıları karşısında gelişen güçlü ve dirençli çevre mücadelesi, köylerden kentlere Türkiye'nin geniş coğrafyasında etkisini gösteriyor.

Politik Muhabbetler'de bu hafta çevreye dönük saldırıların ekonomi-politik karakterini ve bu saldırılar karşısında yükselen direnişlerin toplumsal mücadele için ne anlama geldiğini Prof. Dr. Aykut Çoban ile konuştuk. AKP iktidarı devam ettikçe doğaya yönelik taarruzun süreceğini belirten Çoban, buna karşı gelecek tek güç olarak nitelendirdiği çevre mücadelesinin ise siyasallaşması gerektiğini söylüyor.

► AKP'nin doğaya dönük rant hırsının ekonomi politik karakterine baktığımızda karşımıza hangi gerçekler çıkıyor? Doğa talanı, AKP ekonomisinin sistematiği ve genel olarak 21. yüzyıl kapitalizmi açısından nereye oturuyor?

Bunu iki nokta üzerinden yanıtlayabiliriz. Bir kapitalizmin genel eğilimleri açısından bir tespit yapabiliriz, bir de konjonktürel olarak, 1970'lerden sonra neoliberalizmin ortaya çıkmasıyla kendini gösteren bir gelişme olarak değerlendirebiliriz. Kapitalizmin genel dinamikleri çerçevesinde daha önce ticarileştirilmeyen, metalaştırılmayan alanlara doğru genişlemesi söz konusu. Dolayısıyla da doğanın çeşitli unsurları sermayeleştirilerek, sermaye birikiminin unsurları haline dönüştürüldü. Önce madenlerle, ondan sonra gen teknolojisinin gelişmesiyle beraber çeşitli genler üzerinde patent hakları vs üzerinden sermaye birikim süreci oluştu. Ya da bundan 15-20 sene önce, Türkiye'de mikro hidroelektrik santraller diye bir olgu söz konusu değildi, şimdi oradan bir enerji elde edilmesi, dolayısıyla da bir sermaye yaratılması mevzu bahis. Yani doğaya yönelik saldırılar, kapitalizmin olduğu her yerde görülmeye başlandı. Neoliberalizmle beraber bu süreç daha da hızlandı. Hem teknolojik gelişmeler hem de neoliberalizmin dizginlerinden kopmuş bir kapitalizm olarak çalışıyor olması, böyle vahşi koşullarda sermaye birikimini sağlama çabasına katkı sağlıyor. Dolayısıyla doğayı tahrip edelim diye bir kaygıyla hareket edilmese bile sonuçta ortaya çıkan durum bir doğa tahribatı. Kapitalizm içine düştüğü sıkışmayı, doğaya saldırarak aşmaya çalışıyor. Korunan doğa alanlarının daralıp, bunların sermayeye peşkeş çekilme süreci yaygınlaşıyor. Salda Gölü gibi bir yere dönük 'millet bahçesi' ısrarı mesela. Orası korunan bir alan.

İKTİDARIN SÖYLEMLERİ YANILTICI

► Salda ile ilgili iktidar şöyle bir savunma yapıyor. Diyorlar ki, "Sit alanı genişletilecek. Projeye birlikte daha büyük bir alan korunacak." Sanki daha fazla alanı koruyacaklarmış gibi demeçler veriyorlar. Bunun altına ne yatıyor?

Bir süre önce koruma tanımlarıyla ilgili birtakım şeyleri değiştirdiler. Korunan alanlarda mutlak koruma ölçütlerini kaldırarak oralarda yapılaşmaya izin verecek düzenlemeler yapıldı. Mutlak koruma statüsündeki alanlar daraldı aslında. Bu yüzden söyledikleri şeyler yanıltıcı. Yani “Biz burada sit alanını genişletiyoruz” dedikleri zaman hangi kavramlar çerçevesinde bir koruma getirdiğine de bakmak gerekiyor. Ayrıca Salda özelinde, iktidarın “Biz doğayı koruyoruz” sözlerine inanmak, AKP'nin tarihsel deneyimlerine bakınca çok anlamlı görünmüyor.

Aykut Çoban, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden 1987 yılında mezun oldu. Yüksek lisans çalışmasını, aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yeşil hareketler üzerine yaptığı tezle, 1991 yılında bitirdi. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim dalında Araştırma Görevlisi olarak akademisyenliğe başladı. Doktorasını İngiltere'de tamamlayan ve Haziran 2011'de de SBF'de profesörlük kadrosu elde eden Çoban, 'Bu suçta ortak olmayacağız' bildirisine imza attığı gerekçesiyle 7 Şubat 2017'de çıkarılan KHK ile üniversiteden atıldı.

► Kazdağları'nda Kanadalı şirketin taşeronu olan Doğu Biga Madencilik'e 865 milyonluk yatırım teşvik paketi verildi. Teşvik paketi, sermaye çevrelerine bu alana yönelmelerini yönünde bir mesaj mı?

Hatırlatmak için söylüyorum, zamanında Süleyman Demirel de “Ben gerekirse Çankaya'nın bahçesini de sermayedarlara açarım” dedi. Yahut, “Patates mi Toyota mı?”

diye sorulduğunda, “Tabii ki Toyota” demişti. Tüm Türkiye’yi “gelişme-büyüme” hamleleri içerisinde, insanları, emeği ve doğayı onun aparatlarına dönüştüren bir anlayışla karşı karşıyayız. Aslında o teşvik olmasa da sermaye oraya gelecek zaten. Teşvik, “Gel burada bu çalışmayı yap” tarzından ziyade, sermayeyle devlet arasındaki iyi ilişkinin bir aracı gibi. Oradaki kârlılığı daha da artıracak bir unsur olarak düşünülebilir. Bir de özellikle madencilik alanında Bergama’dan beri bildiğimiz bir şey var, uluslararası sermaye sık sık form değiştiriyor. Oraya A şirketi giriyor, sonra birden iş B şirketine satılıyor, daha sonra o B şirketinin aslında A şirketinin yan kolu olduğu falan ortaya çıkıyor. Şimdi Kazdağları’nda işlemlere başlayan şirketle, eğer madencilik faaliyeti gerçekleşirse sonraki şirketin aynı olacağına dair bir garanti yok. Belki yerli bir sermaye tarafından, belki de payların genişletilmesiyle ve yeni bir ortaklıkla işler yürüyecek. Dünyanın her yerinde madencilik şirketleri, yaptıkları ihlaller nedeniyle maske değiştirerek gizlenmeye çalışıyorlar.

► **Türkiye’deki inşaat bazlı büyümenin artık sona ermesi durumuyla birlikte düşündüğümüzde, ekonomiyi canlandırmak isteyen AKP’nin, önümüzdeki süreçte doğaya dönük saldırılarını artırmasını bekliyor musunuz?**

Benim öngörüm şu yönde. Türkiye’nin satma yoluyla bütçesine birtakım şeyler koyma ihtimali zayıfladı. Özelleştirmeye ekonomiye değer katılmıyor. Orada deniz bitti yani. Bu durumda Türkiye’nin “para” eden şeyleri nelerdir diye düşündüğümüzde, elinde doğal varlıklarının olduğunu görüyoruz. Bu doğa varlıkları, Karadeniz bölgesindeki yaylalardan, sağda solda kalan meralara kadar uzanıyor. ‘Meralarda kentsel dönüşüm’ diye yasa çıktı. Mera ile kentsel dönüşümü yan yana getirebilmenin imkânı olabilir mi? Kavramlar oturmuyor, oksimoron oluşuyor. Dolayısıyla da kıyısını, ormanını, merasını, yaylasını ya da para eden nesi varsa onları, özellikle de kriz ortamında paraya çevirme çabasının süreceğini söyleyebiliriz. Mesela Dersim’de, Kazdağları’nda madencilik çabası böyle bir şey. Karadeniz’e yapılan yeşil yolla oranın turizme açılması da bu kapsamda. Bütün sağda solda kalan kıyılarda yapılacak olan turizm yatırımlarını da bunlara ekleyebiliriz. Ben AKP iktidarı devam ederse, doğaya dönük bu saldırıların da devam edeceği kanısındayım. Çünkü bu iktisaden yolu kalmayan iktidar, doğa varlıklarını daha fazla sömürüye açarak ve onları ticarileştirerek devam etmeyi zorlayacak. Bunu engelleyecek olan tek şey de, onun karşısına dikilebilecek, “Hayır” diyebilecek birtakım mücadelelerin ortaya çıkmasıdır.

İNSANLAR DOĞAYI BENİMSİYOR

► **Dediğiniz türden direnişleri birçok noktada görüyoruz. Köylüler birlik olup yaşam alanlarını şirketlere karşı savunuyor. Çoğu kez de jandarmalarla karşı karşıya geliyorlar. Aslında meseleye bütün olarak bakarsak, sadece köylerde değil, kentlerde yaşayan**

insanların da artık çevre konusunda oldukça farkındalığı yüksek. Özetle yaşam alanlarına dair bir direniş kültürünün geliştiğini söylemek mümkün. Bu direniş aksı, Türkiye'deki toplumsal mücadele açısından ne anlama geliyor?

Doğaya dönük saldırılar, dünyanın her yerinde olduğu gibi karşı refleksi de üretiyor. Bu reflekslerin üretilmesinde de, özellikle yoksul ve emekçi kesimlerin, bir geçim kaynağı olarak doğayla kurdukları ilişkilerin payı yadsınamaz. Çünkü geçimini tamamen hayvancılıktan sağlayan bir köylü bakımından, meranın elinden gidiyor olması, o insanların aç kalması anlamına geliyor. Fakat bu sadece meranın iktisadi değeriyle de ilgili bir şey değil. Kazdağları'nda şimdi gündemde olan direnişteki gibi, insanlar doğayla bütünlük ilişkisi kuruyorlar. Bergama'daki bir direnişçi kadın, oradaki ağaçlar kesildiğinde, "Ben intihar etmek istedim" diye bir röportajında söylemişti. Kendi varoluşuyla, o ağacın varlığı arasında bir örtüşme kuruyor. Yani hem geçim kaynağı olarak doğayla kurulan ilişki hem de ağacın gölgesi, suyun şırıltısı da önemli. Ya da bazı yerlerde, Dersim'de mesela, ruhani boyutlarıyla birlikte, insanlar doğayla bir ilişkilene içindeler. Dolayısıyla insanlar, doğaya yönelik tehditleri, kendi varlıklarına, oradaki köy topluluğunun varlığına ve çoluğunun çocuğunun geleceğine dönük bir tehdit olarak okuyor. İnsanların doğa ile kendi varlıkları arasında kurdukları örtüşme, kuvvetli bir refleks doğuruyor.

Ama burada tabii, Türkiye'de gördüğümüz mücadeleleri ele alırsak, şöyle bir handikap ortaya çıkıyor. Şimdi çok güçlü bir direnç noktası var. Ancak bu güçlü direnç, siyasallaşmadığı ölçüde etkili sonuç doğurmaktan da uzak kalabiliyor. Yani bu kadar güçlü bir direnç ortaya çıkmışken, genellikle iki yol oluyor karşımızda. Bunlardan biri, gerçekten bu direnişin sonuç vermesi ve doğaya dönük ticari yatırımın püskürtülmesi olabilir. Bu nadiren gördüğümüz bir şey. İkincisi ise şiddetli saldırı karşısındaki direniş, ilk başta güçlü olsa bile zamanla etkisini, çapını ve gücünü kaybediyor. Çünkü devlet ve sermaye işbirliği kurarak büyük bir güç uyguluyor. Eğer sonuç alınmazsa, o zaman da insanlar sanki hiç o direniş gösterilmemiş gibi hayatlarını götürebildikleri kadar götürmeye çalışıyorlar. Bazı örneklerde gördüğümüz gibi insanlar ya göç ediyor ya da ona küskün de olsalar bile bölgelerine yapılan yaptırımın çevresinde bir hayat kuruyor.

Doğaya dönük saldırının kendisi bir siyasi saldırı zaten. Daha doğrusu ekonomi-politik bir saldırı. O zaman ona karşı verilecek mücadelenin de aşağı yukarı o güçte olan bir siyasallığı üretmesi lazım.

DENEYİMLER BİRLEŞTİRİLMELİ

► **Bu noktada doğa direnişlerinin muhalefetle ilişkisini konuşabiliriz. Bahsettiğiniz siyasallaşma nasıl ortaya çıkarılabilir? Muhalefet sizce bu meseleye nasıl yaklaşıyor, nerede eksiklikler var ve bunlar nasıl tamamlanabilir?**

Yerel ölçekte ortaya çıkan hareketin, kendi yürütmesi ve önderliği oluyor. İkna kabiliyeti yüksek kadroları, ileri gelenleri vs var. Bu kişilerin, söz konusu siyasallaşma mantığını kabul edecek bir duruma gelmeleri lazım. Dışarıdan oraya gelecek bir müdahaleye genellikle sıcak bakmıyorlar. “Biz burada kendi mücadelemizi kendimiz yürütüyoruz” anlayışı daha hâkim oluyor. Bu gibi bir mücadeleyi daha çok çevre mücadelesi gibi işaretleme durumu var. Siyasi partilerden, siyasi aktörlerden ayrıştırılmak isteniyor. Bu arada ben siyasallaşma derken, gelsin bir parti orayı ele geçirsin demiyorum. Bu siyaseti dar anlamda anlamak olur zaten. Ama oraya gelip mücadeleyi ortaklaştıracak insanlara karşı “Hayır buraya siyaset karıştırmıyoruz” anlayışıyla hareket edildiği zaman, demin söylediğim o iki alternatiften biri ortaya çıkıyor. Ya yatırımı püskürtüyorsun ama başka yerlere bir faydan olmuyor ya da genellikle olduğu gibi, yatırım gerçekleşiyor, oradaki hareket de tarihe mal olmuş bir hareket olarak kalıyor. Bu işin mantığının, altta neden nedenlerinin, kapitalizmle olan bağlarının anlaşılması gerekiyor. Bu işin mantığına, yani kapitalizme dönük hedeflemeyle siyasallaştıran hareketlere ihtiyaç var. Tabii bu da, oradaki aktörlerin böylesi bir siyasallaşmaya ikna olmalarıyla, kendilerini yerel alandan çıkıp, başka yerellerle ilişkiye girerek, onlarla büyüyerek yapılabilecek bir şey.

► **Yani direnişlerin kendi arasında da bir bütünlük, birleşiklik olmasından söz ediyorsunuz...**

Evet. Şimdi Ekoloji Birliği diye bir birlik var. Belki o birlik üzerinden olabilir.

Beğenilmiyorsa başka şekillerde de olabilir. Ama önce insanların, bunun kazara değil,

sistemli gerekleŒen bir saldırı olduğunu anlamaları gerekiyor. Dolayısıyla “Bu bizim baŒımıza neden geldi” diye sorduğunuz aman, o meselenin tarihselliğini, kapitalizmle olan bağlarını ve dolayısıyla da meselenin kaynağına d6n6k perspektif geliŒtirme bağlarını yitirmemiŒ oluruz.

BAYRAMINA GEREK YOK, KUZEY ORMANLARI’NI KORUSALAR YETERDİ

► Geçenlerde Erdoğan, bir kiŒinin attığı tweeti alıntılayarak, ‘Ağaç Dikme Bayramı’ için alıŒmalara baŒlayacaklarını duyurdu. Erdoğan daha 6nce de yeŒile ve doğaya sahip çıktıklarını içeren ironik açıklamalar yapmıŒtı. İktidar bir yandan doğayı talan ediyor, diğer yandan da doğa d6Œmanı olarak g6r6nmek istemiyor. Bu nasıl bir eliŒki ve bu konuda y6r6t6len algı alıŒmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

6zellikle son yıllarda T6rkiye’de ağaç metaforu halk için 6nemli bir hale d6n6Œt6. Kesilen bir ağaç, 6lke gündemine oturabiliyor. Dolayısıyla da b6yle bir simge 6zerinden kendi iktidarının aslında ne kadar çevreci olduğunu, Œu kadar ağaç dikildiğini, bilmem ne kadar orman alanının b6y6d6đ6n6 duyuyoruz. İktidar, “6lkeyi kalkındırıyoruz” s6yleminin yanında, orman duyarlılığı 6zerinden bir makyaj yapıyor. Aynı zamanda b6yle bir imajın, yaptığı tahribatı perdeleyebileceğini d6Œ6n6yor. Yoksa karŒımızda Kuzey Ormanları 6rneği var. İktidarın bir yere ağaç dikmesine gerek yoktu. Kuzey Ormanları’nı korusaydı yeterdi.